

קורס הכשרה ייעודי לעו"סים לפי חוק נוער, לעניין סדרי דין ויחידות הסיוע הנושא: הערכה ואבחון מצבי סיכון ופגיעה בקטינים, משפחות בסכסוך בעצימות גבוהה

**שיתוף פעולה בין מכון חרוב, מרכז סגול לרפואה הפרברית
ומחקר, בי"ח ע"ש שמיר ומרכז המחקר לחקר טפול באמנויות
ע"ש אמילי סגול, אוני' חיפה**

מבוא

סקר אפידמיולוגי (2016) בנושא הפער בין שכיחות פגיעה והתעללות בילדים ודיווח או שיתוף (12,000 קטינים בגילאי 11-17) העלה כי מחצית מן הילדים חוו סוג פגיעה אחד לפחות בכל דרגת חומרה. כ- 18% דווחו על פגיעה מינית, 17% פגיעה פיזית, 10% חשופים לאלימות בין הורים, כ- 30% נפגעי התעללות פסיכולוגית ומילולית. פחות מ- 10% שיתפו או דיווחו, ואם שיתפו, העדיפו לשתף את אחד מההורים, גם כאשר הפגיעה בתוך המשפחה. ממצאי מחקרים מצביעים על גורמי סיכון לפגיעה כגון קשיי התפתחות של הילד, הורה שנפגע בילדותו, גורמים סוציו-דמוגרפיים כגון השתייכות לקהילה סגורה, מצב סוציו-אקונומי, חוסר במשאבים חברתיים ועוד.

לפגיעה בילדות ובעיקר לפגיעה מינית, השלכות שליליות ברמת הבריאות הפיזית והנפשית, לטווח קצר וארוך. פגיעה ממושכת בילד ובעיקר פגיעות מיניות, פוגעת בתפקודים מוחיים, באזורים האחראים על המידע הסנסומוטורי, דבר שגורם להגברת הסימפטומטולוגיה הנפשית, חולי פיזי, תוך שימוש מתגבר והולך במכניזמים דיסוציאטיביים. מצב זה מונע מילדים לספר את סיפור הפגיעה באופן ורבלי וקוהרנטי וכפי שנדרש על פי פרוטוקול חקירות ילדים.

אין זה מפתיע אם כן, ש- 87% מן הילדים המובאים לחקירות ילדים בשל חשד לפגיעה, עדותם אינה עומדת בדרישת המהימנות המשפטית הנדרשת על מנת לפתוח הליך פלילי או משפטי, וכ-90% מן התיקים בפרקליטות נסגרים.

תפקידם של עובדים סוציאליים לפי חוק הנוער ולעניין סדרי דין, הנו בין היתר לבחון ולהעריך את מצב הילדים, כשיש חשש לסיכון או לחילופין במצבי סכסוך גירושים בעצימות גבוהה ולהגיש תסקיר הכולל המלצות למערכות הרווחה, האכיפה והמשפט. תפקידם של העו"סים ביחידות הסיוע לצד בתי המשפט הוא לסייע למשפחות הנמצאות בסכסוך משפחתי-משפטי או לקראת גירושין, בהתמודדות עם המשבר ובניסיון ליישב את הסכסוך בדרכי שלום.

רציונל להכשרה מתקדמת בתחום של הערכה ואבחון

1. ממצאי מחקרים לפיהם חשיפה לאלומות והתעללות בילדות פוגעת באזורי תפקוד מוחיים, מגבירה דיסוציאציה ולפיכך מפחיתה או מונעת את יכולת השיתוף הוורבלי של קטין נכגע;
2. חוסר ידע של אנשי מקצוע לאבחן דיסוציאציה, מופעים דיסוציאטיביים והפרעות דיסוציאטיביות;
3. חוסר בכלים לטכניקות להערכה ואבחון של קטינים ובגירים כולל חוסר היכרות עם כלים יצירתיים המאפשרים עקיפה יש בהם כדי לעודד שיתוף וורבליזציה בקרב קטינים נכגעים ופוגעים.

מטרות התוכנית

1. מתן הכשרה ממוקדת בתחום איתור, הערכה ואבחון לעובדים סוציאליים לפי חוק נוער, לעניין סדרי דין ויחידות הסיוע ממשרד הרווחה ובטחון חברתי.
2. הרחבת הידע בתחום ההשלכות הפיזיולוגיות והפסיכולוגיות של פגיעה בקטינים, באופן ספציפי הקניית ידע בנושא דיסוציאציה, מופעים דיסוציאטיביים, היכרות עם תנועתיות, לשון הגוף במצבים דיסוציאטיביים ומצבי מצוקה רגשית.
3. הרחבת ארגז הכלים להערכה ואבחון כולל כלים יצירתיים תקפים, גישות ראיון.

הנושאים שיילמדו בתוכנית

- פגיעה והתעללות בקטינים, סוגי פגיעה, גורמי סיכון, גורמים מעודדים ומעכבים שיתוף.
- טראומה - קשר גוף נפש. טראומה התיחסותית, התקשרות והפרת גבולות במשפחה.
- הפצעים הביולוגיים במוח. השלכות פגיעה והתעללות על הבריאות הפיזית והנפשית.
- דיסוציאציה, מכניזמים דיסוציאטיביים, הפרעות דיסוציאטיביות, מופעים דיסוציאטיביים.
- פגיעות מיניות
- התבוננות בפגיעה והתעללות בקטין מנקודת מבט פונקציונלית משפחתית .
- בין פגיעה והתעללות בקטין לבין יחסים זוגיים בעצימות גבוהה (ניכור הורי). דינמיקה של משפחה.
- שיטות ראיון מותאמות גיל, התפתחות, ותרבות.
- גישות השלכתיות להערכת מסוגלות/מסוכנות, משאבים אישיים משפחתיים וחברתיים
- טכניקות וכלים לאבחון והערכה של קטינים נכגעי טראומה והתעללות.
- תהיה התייחסות לאורך הקורס והתאמות בתכנים, למציאות בישראל מהשביעי לאוקטובר.

הקורס יתקיים בשיטה ההיברידית – זום ומפגשים פרונטליים. המפגשים יתקיימו בין התאריכים 17.1.24 – 20.3.24, בימי ד' בין השעות 8:30-14:00. כל מפגש בן 6 שעות אקדמאיות.

ההכשרה תזכה בתעודה/אישור השתתפות. העומדים בתנאים לקבלת תעודה, יוכלו להגישה לגמול השתלמות באיגוד העו"סים.

כללי הקורס למשתלמים

1. מפגש ראשון ואחרון חובת השתתפות.
2. על מנת לקבל גמול השתלמות של עו"סים:
 - מותר להחסיר עד שני מפגשים.
 - איחור עד 10 דק, מתחילת השיעור הראשון. יתר השיעורים במהלך היום ללא איחורים.
 - **במפגשי הזום** – נמצאים בחדר ללא הפרעות (לא במקום העבודה) **עם מצלמה פתוחה חובה**. אין אישור להשתתף תוך כדי נסיעה/הקפצת ילדים/תור לרופא וכו'. **משתתפים אשר לא יעמדו בתנאי הלמידה – יום הלמידה ייחשב כיום היעדרות.**
3. **מאחר והקורס מוכר לגמול השתלמות, תהיה הקפדה יתרה על הכללים.**

מיקום למפגשים פרונטליים - בנין אריסון לרפואה הפרברית, מרכז סגול לרפואה הפרברית ומחקר, המרכז הרפואי ע"ש שמיר (אסף הרופא) צריפין.

עלות – 1500 ₪ לאדם. תינתן הנחה למחלקות שישלחו יותר מעובד אחד.

מספר המשתתפים מוגבל

לפרטים והרשמה ניתן לפנות לגב' גל אבני ברלב, רכזת הקורס. 0528797122, gal@haruv.org.il

סדר היום:

8:00 - 8:30	התכנסות וכיבוד קל
8:30 - 10:00 1	הרצאה ראשונה
10:00 - 10:20	הפסקה
10:20 - 11:50 2	הרצאה שנייה
11:50 - 12:30	ארוחת צהריים
12:30 - 14:00 3	הרצאה שלישית

פגיעה והתעללות בקטינים, סוגי פגיעה, מבנים טראומגניים. השלכות ייחודיות של כל סוג פגיעה. סיור בתא הלחץ.	17.1.24	מפגש ראשון פרונטלי
פרופ' רחל לב-ויזל, ד"ר גל אבני ברלב		
1. טראומה התפתחותית והשלכותיה 2+3. בשלבים השונים של התפתחות המוח. הטיפול ההיפרברי בנפגעות 3. טראומה בוגרת ומחקרים אחרונים. עדות אישה שעברה טיפול בתא הלחץ.	24.1.24	מפגש שני זום
ד"ר קרן דואניס, גב' רהב בויסי - גרוס		
דיסוציאציה הגדרה, הפרעות דיסוציאטיביות. מופעים דיסוציאטיביים בתהליך הערכה/טיפול.	31.1.24	מפגש שלישי זום
פרופ' רחל לב-ויזל		
פגיעות מיניות - התבוננות בקטין מנקודת מבט פונקציונלית משפחתית דינמיקה של השתקה, הכחשה, הסתרה.	7.2.24	מפגש רביעי זום
ד"ר אפרת נוה		
1+2. הערכה ואבחון דפוסי התקשרות באמצעות ציור משפחה. 3. דינאמיקה של אלימות ביתית. חווית הילדים הגדלים באלימות ביתית.	14.2.24	מפגש חמישי זום
פרופ' לימור גולדנר, ד"ר שירלי בן שלמה		
1. הערכת מסוכנות להתנהגות אלימה מבחנים וכלים השלכתיים. 2. גזלייטינג, בשבי התעללות נפשית. 3. דינאמיקה של אלימות ביתית - המשך	21.2.24	מפגש שישי זום
ד"ר יואל שפרן, גב' אפרת היימן הראל, ד"ר שירלי בן שלמה		
1+2. לדבר על הבלתי ניתן לדיבור - שיח ממוקד עם ילדים ומתבגרים. שחוו פגיעות מיניות. 3. הערכה פסיכודיאגנוסטית וחווות דעת לבית משפט.	28.2.24	מפגש שביעי זום
גב' ענבל לייבוביץ, גב' יעל זקש		
טכניקות יצירתיות להערכה ואבחון: ציור דמות עצמי-אינדיקטורים לפגיעה מינית; ציור אירוע לא קל; נקמה; ציור מה עדיף שלא קרה לך.	6.3.24	מפגש שמיני פרונטלי
פרופ' רחל-לב ויזל		
1. בדיקה רפואית של ילדים עם חשד להתעללות והזנחה, ממצאים פיזיולוגיים. 2. הערכה פסיכיאטרית לשם חוות דעת מבוססת מחקר. 3. ניתוח מקרה.	13.3.2	מפגש תשיעי פרונטלי
ד"ר ענבר הרטמן, ד"ר עירית אורין, פרופ' רחל לב-ויזל		
1. ניכור הורי והתעללות בילדים בבית המשפט: בין עדות לראיה 2. תפקיד עו"סים לחוקר בסיוע לנשים וילדים נפגעי התעללות מול מערכת המשפט. 3. סיכום הקורס.	20.3.24	מפגש עשירי פרונטלי
עו"ד רותם אלוני, עו"ד רבקה מלר אולשיצקי, פרופ' רחל לב-ויזל, ד"ר גל אבני ברלב		

פרופ' רחל לב-ויזל

מרכז סגול לרפואה היפרבארית, אסף הרופא, פרופ' אמריטה אוני' חיפה, ראש אשכול קליני גוף נפש עבודה סוציאלית תואר שני מכללת תל חי, ראש מרכז לאומי להערכה ואבחון קטינים נפגעי טראומה ואליומות, בי"ח ע"ש שמיר. מומחית וחוקרת בתחום טראומה וצמיחה, התעללות בילדים, פתוח ותיקוף כלי אבחון וטיפול יצירתיים בנפגעי אליומות. פרסמה 200 מאמרים ופרקים.

ד"ר גל אבני ברלב

עו"ס, מנהלת תכניות עבודה סוציאלית, רכזת הקורס, מכון הרוב.

ד"ר קרן דואניס

מרכז סגול לרפואה היפרבארית, אסף הרופא, מנהלת יחידת PTSD במרכז סגול לרפואה היפרבארית, רופאה פנימאית ונפרולוגית במרכז הרפואי שמיר.

גב' רהב בויסי

מרכז סגול לרפואה היפרבארית, אסף הרופא, פסיכולוגית שיקומית מומחית וניורופסיכולוגית, אחראית תחום הטיפול בפגיעה מינית ביחידת ה PTSD, במרכז סגול לרפואה היפרבארית ומחקר, מרכז רפואי שמיר (אסף הרופא), דוקטורנטית.

ד"ר אפרת נוה

עובדת סוציאלית ופסיכותרפיסטית, מומחית בטיפול בטראומה ובטיפול גוף נפש (SEP). מנכ"לית "בשביל התקווה", בית ספר להכשרה בטיפול רגיש טראומה, מקימה ומנהלת את מרכז "מאור", מרכז טיפולי לילדים ובני נוער נפגעי תקיפה מינית, מטפלת זוגית ומשפחתית.

פרופ' לימור גולדנר

ביה"ס לטיפול באמנויות, אוני חיפה, מרצה בכירה בבית הספר לטיפול באמצעות אמנויות שבפקולטה למדעי הרווחה והבריאות שבאוניברסיטת חיפה. היא מכהנת כראש בית הספר וכמנהלת מרכז המחקר ע"ש אמילי סגול לחקר הטיפול באמנויות והמעבדה לילדים ובני נוער בסיכון. היא גם משמשת כחברה במאגד הבינלאומי MiStory בנושא אליומות מבוססת מגדר, וגם חברה ב-COST המתמקד במציאת הגדרות ופתרונות להתעללות והזנחה בילדים באירופה. המחקר שלה מתמקד בהתעללות רגשית ומינית בילדים ובתהליך ההחלמה של נשים שחוות אליומות על רקע מגדר וביטוייהם באמנות חזותית. בנושאים אלה פרסמה למעלה מ-50 מאמרים ופרקים מדעיים.

ד"ר שירלי בן שלמה

חברת סגל בכירה בבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת בר אילן וראש המגמה הטיפולית לתואר שני. בהכשרתה עובדת סוציאלית קלינית ופסיכותרפיסטית. מרצה וחוקרת בתחום של ילדים ונוער בסיכון, העברה בין דורית של טראומה מעברים התפתחותיים בחיי משפחה והקשר בין עבודה סוציאלית למדיה. פרסמה עד כה כ-40 מאמרים ופרקים בספרים וזכתה בקרנות מחקר יוקרתיות.

ד"ר יואל שפרן

קרימינולוג קליני, דר' לקרימינולוגיה. עובד בבית החולים הפסיכיאטרי "מעלה הכרמל" – מעריך מסוכנות, מאבחן, מטפל פרטני וקבוצתי בפוגעים ונפגעים, כותב חוות דעת לבתי משפט, לוועדות פסיכיאטריות וועדות סל שיקום. מרצה באקדמיה בתחומי הקרימינולוגיה, פסיכולוגיה ומדעי החברה.

גב' אפרת היימן הראל

פסיכולוגית קלינית, מומחית בטיפול בנפגעי טראומה במערכות יחסים וטראומה מורכבת. מלמדת באוניברסיטת בר אילן בקורס על התעללות נרקיסיסטית ופסיכופתית. מייסדת ומנהלת מקצועית של "מכון מרווה" לטיפול בנפגעי התעללות נפשית. מרצה לקהל הרחב ובאקדמיה מזה עשור.

גב' ענבל לייבוביץ

ביבליותרפיסטית, דוקטורנטית באוניברסיטת חיפה, חוקרת את הרצון לנקמה וצמיחה פוסט-טראומטית בקרב מתבגרים/ות שחוו פגיעות מיניות. עובדת במרכז "פעילות" בחיפה, לטיפול בילדים ונוער שחוו פגיעות מיניות. מרצה מן החוץ באוניברסיטת חיפה ובמכללת תל-חי.

גב' יעל זקש

מרכז סגול לרפואה היפרבארית, אסף הרופא. פסיכולוגית שיקומית מומחית ונוירופסיכולוגית. עוסקת בטיפול ושיקום מבוגרים נפגעי התעללות, פסיכולוגית מאבחנת במרכז הלאומי להערכה ואבחון קטינים נפגעי טראומה ואלימות במרכז הרפואי שמיר.

ד"ר ענבר הרטמן

מרכז רפואי שמיר, אסף הרופא. רופאת ילדים בכירה ומומחית בנוירולוגית ילדים והתפתחות הילד. בוגרת הקורס של מכון חרוב משנת 2008 לאיתור זיהוי וטיפול בילדים נפגעי התעללות, ומנהלת השירות להגנת הילד במרכז הרפואי שמיר, אסף הרופא. רופאה בכירה במחלקה ובמרפאה הנוירולוגית והמכון להתפתחות הילד.

ד"ר עירית אורין

מומחית בפסיכיאטריה של הילד והמתבגר עם התמחות ספציפית בגיל הרך. סגנית מנהל ברה"נ במחוז דרום של קופת חולים מאוחדת. פסיכיאטרית המרכז הלאומי להערכה ואבחון קטינים נפגעי טראומה ואלימות, מרכז סגול לרפואה היפרבארית ומחקר, בי"ח ע"ש שמיר.

עו"ד רותם אלוני

מייצגת נשים נפגעות עבירה ורשלנות, דוקטורנטית בפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה.

עו"ד רבקה מלר אולשיצקי

בעלת ותק וניסיון משפטי רב, פעילה חברתית, מקדישה שנים מחייה למען קידום שוויון לנשים וזכויותיהן, ולקידום קבוצות מוחלשות ומופלות. כיהנה כיו"ר הצוות המשפטי ולאחר מכן כיו"ר שדולת הנשים, פעלה לקידום החוק למניעת הטרדת מינית, מייצגת נפגעי פגיעות מיניות, והובילה להשגת תקדימים משפטיים. בנוסף, כיהנה בתפקיד יו"ר הוועדה הארצית לקידום עורכות הדין בלשכת עורכי הדין וכשופטת בביה"ד המשמעתי ופרסמה מאמרי דעה רבים בעיתונים המובילים.